

Zrinka Kuna

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Osijek

zrinka_kuna@hotmail.com

Tvorba imenica u ranom jezičnom razvoju na temelju podataka za jedno dijete iz Hrvatskog korpusa dječjeg jezika

Istraživanja usvajanja derivacijske morfologije pokazala su da se tijekom i brzina procesa usvajanja mogu razlikovati u tipološki različitim jezicima (Clark 2001, 2014; Haman i sur. 2009). Derivacijska morfologija u kontekstu usvajanja hrvatskog jezika donedavno se nije puno istraživala, izuzev usvajanja umanjena (Palmović 2007, Kuvač i Palmović 2001), ali u zadnje se vrijeme primjećuje porast interesa za ovo područje.

Cilj ovog istraživanja je na temelju studije slučaja proučiti tvorbu imenica u ranom jezičnom razvoju u hrvatskom jeziku te odgovoriti na pitanja: a) kada i koliko se u analiziranim podacima pojavljuju prve tvorenice, b) koji su tvorbeni načini zastupljeni, c) razlikuje li se čestotnost sufiksa u analiziranim podacima s čestotnošću u općem hrvatskom, d) kojim značenjskim skupinama tvorenice pripadaju. Rezultati istraživanja temelje se na proučavanju govora djevojčice Antonije koji je transkribiran i nalazi se u Hrvatskom korpusu dječjeg jezika (Kovačević 2002). Djevojčica je snimana u dobi od 1;3 do 2;8. Tvorenice su bilježene i kodirane u programu *IBM SPSS Statistics 22* te je napravljena frekvencijska analiza. Rezultati analize pokazuju da je djevojčica proizvela 164 obličnice i 511 pojavnica. Prvu deriviranu imenicu proizvela je u dobi od 1;5. U tvorbi imenica pojavljuju se svi tvorbeni načini osim prefiksalne tvorbe, a većina tvorenica nastala je sufiksalsnom tvorbom i odnosi se na umanjena. Djevojčica je proizvela ukupno 34 sufiksa u različitim značenjima, a najčešće proizvedeni jesu -ica, -ić, -a, -ek. Najčešći sufiksi u Antonijinu govoru razlikuju se od najčešćih sufiksa u hrvatskom jeziku (Filko 2020) jer djevojčica proizvodi imenice u značenjskim skupinama različito od odraslih govornika.

Ovo istraživanje može poslužiti kao temelj za buduće pretpostavke i istraživanja usvajanja derivacijske morfologije, primjerice za istraživanje razvoja morfološke svjesnosti za određene sufikse koji se pojavljuju u analiziranim podacima.

1. Uvod

Zahvaljujući psiholingvističkim istraživanjima provedenim u Hrvatskoj, u zadnjih tridesetak godina, dobiven je jasniji uvid u tijek usvajanja hrvatskog jezika. U morfološki bogatom jeziku kao što je hrvatski, velik broj takvih istraživanja odnosi se upravo na usvajanje morfologije (npr. Kovačević i sur. 2009; Poljak i sur. 2015; Hržica 2012; Hržica i Lice 2013; Kuvač i Cvikić 2005; Kuvač i Cvikić 2003, itd.). Za-

jedničko svim tim istraživanjima jest to da se prvenstveno bave fleksijskom morfologijom, dok je derivacijska morfologija rjeđe zastupljena u istraživanjima. To nije slučaj samo u nas, već neki autori primjećuju isto i u stranim istraživanjima (npr. Argus i Kazakovskaya 2018; Kazakovskaya 2017; Hržica 2021).

U hrvatskoj se literaturi za derivacijsku morfologiju kao sinonimi koriste i nazivi *tvorba riječi*, *derivacija*, *rječotvorje*, *rječotvorba*, *rječotvorna morfologija*. Naime, budući da postoje neslaganja oko toga kojoj jezikoslovnoj disciplini tvorba riječi pripada, morfologiji ili leksikologiji, to se odražava i u korištenju različite terminologije¹. S obzirom da postoje razlozi i za pripadnost morfologiji i leksikologiji, Branko Kuna (2006a: 167) određuje derivacijsku morfologiju kao jezikoslovnu disciplinu koja povezuje fleksijsku morfologiju i leksikologiju, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječi. U tvorbi riječi mogu se razlikovati dva osnovna tvorbeni načina, a to su izvođenje i slaganje. U stranoj se literaturi za ta dva pojma koriste nazivi *derivacija* (eng. *derivation*) i *kompozicija* (eng. *compounding*). Budući da se derivacijska morfologija ponekad skraćeno naziva i *derivacija*, može doći do nerazumijevanja misli li se pod pojmom *derivacije* na cjelokupnu derivacijsku morfologiju, odnosno tvorbu riječi ili samo na jedan tvorbeni način. Stoga valja napomenuti da se u ovome radu termini *derivacija*, *derivacijska morfologija* i *derivirane riječi* odnose na cjelokupnu tvorbu riječi i tvorenice, a ne samo na jedan tvorbeni način koji se u ovom radu naziva isključivo izvođenje. Termin *izvođenje* koristi se u radu kao što ga koriste Barić i sur. (1995) i podrazumijeva sufiksalsnu, prefiksalsnu i sufiksalsno–prefiksalsnu tvorbu.

Većina spoznaja o usvajanju (derivacijske) morfologije dolazi iz istraživanja u engleskom jeziku (npr. Dressler i sur. 1987; Gillis 1998; Dressler 2005; Savickienė i Dressler 2007), međutim postavlja se pitanje koliko takve spoznaje mogu biti primjenjive na morfološki bogate jezike (poput hrvatskog) koji sadrže velik broj morfema i u kojima se najčešći tvorbeni načini razlikuju od onih u engleskom jeziku. Na početku rada nalazi se kratak pregled najvažnijih spoznaja o usvajanju derivacijske morfologije u engleskom jeziku, jezicima tipološki sličnijim hrvatskom te u hrvatskom jeziku, a cilj je ovog rada na temelju studije slučaja istražiti usvajanje derivacijske morfologije hrvatskog jezika u ranom jezičnom razvoju te ga usporediti s nekim dosadašnjim spoznajama i principima.

1.1. Usvajanje derivacijske morfologije

Tvorenice se u dječjem govoru pojavljuju u ranom jezičnom razvoju. Na temelju istraživanja u deset jezika, Mattes i Dressler (2021) navode da se to može očekivati u dobi između 1;7 i 1;8. Međutim ovladavanje tvorбом riječi dugotrajan je proces koji se odvija i tijekom školskog razdoblja izloženošću pisanom jeziku. Štoviše, smatra se da su neki sufixi u engleskom jeziku (primjerice sufixi za tvorbu

1 Za detaljniji pregled o položaju tvorbe riječi unutar jezikoslovlja te o nazivlju u tvorbi riječi v. Kuna 2006a; Kuna 2006b; Tafra i Košutar 2009; Tafra 2014; Filko 2020.

apstraktnih imenica) teški i djeci u završnim razredima osnovne škole te u srednjoj školi (Naggy i sur. 1993).

Tijek i brzina usvajanja derivacijske morfologije različiti su u tipološki različitim jezicima, ali Clark (2001, 2014) ističe tri osnovna i opća principa koja utječu na proces usvajanja derivacijske morfologije: značenjska transparentnost, izrazna jednostavnost i produktivnost. Značenjska transparentnost podrazumijeva lakše dovođenje tvorenice u značenjsku vezu s početnim značenjem. Iz tog principa slijedi da složenice imaju veću značenjsku transparentnost od izvedenica jer se sastoje od dvaju korijena riječi pomoću kojih je lakše odgonetnuti moguće značenje riječi. Clark i Hecht (1982) navode u engleskom jeziku primjer složenice *dog-house* koja ima veću značenjsku transparentnost od riječi *kenel*. Princip izrazne jednostavnosti podrazumijeva da su lakše paradigme koje zahtijevaju što manje promjena, između ostalog paradigme bez ili sa što manje glasovnih promjena. I konačno, princip produktivnosti odnosi se na češću pojavnost onih paradigmi u dječjem jeziku koje su češće u jeziku odraslih. Princip produktivnosti treba posebno uzeti u obzir kada se pokušavaju pronaći univerzalni zaključci o usvajanju tvorbe riječi primjenjivi za sve jezike.

Najviše dostupnih spoznaja o usvajanju tvorbe riječi dolazi iz istraživanja u engleskom jeziku koji, kao i drugi germanski jezici, nove riječi tvori pretežno slaganjem, a izvođenjem u manjoj mjeri. Clark (2001) ističe da djeca u engleskom jeziku prvo tvore riječi slaganjem (bez dodavanja ikakvih sufiksa), a nedugo zatim preobrazbom, odnosno kako se to u stranoj literaturi naziva, konverzijom ili nul-tom-derivacijom. Slaganje se pojavljuje prije druge godine (primjer: *crow-bird*, *oil-spoon*). Oko druge godine djeca preobrazbom tvore glagole najčešće od imenica, a nešto rjeđe od pridjeva. Preobrazba djeci omogućuje tvorbu novih riječi od riječi kojima već znaju značenje ne mijenjajući im oblik i primjenjujući princip jednostavnosti. Ovaj se tvorbeni način kao preferirani u ranom jezičnom razvoju uočava i u drugim jezicima, npr. u hebrejskom u kojemu djeca preobrazbom tvore imenice od glagola (Clark i Berman 1984). Ostale derivacijske morfeme djeca u engleskom jeziku počinju proizvoditi između 2;0 i 2;6, ali uglavnom ih rijetko proizvode prije treće-četvrte godine (Clark 2001). Prvi sufiksi koje proizvode jesu sufiksi za tvorbu umanjenica, tvorbu pridjeva, prefiks za negaciju *un-* te sufiks *-er* za tvorbu vršitelja i sredstva radnje (Clark 2014). Sufiks *-er* koji je u engleskom vrlo produktivan za tvorbu vršitelja i sredstva radnje, dobro je istražen te je dokazano da ga djeca predškolske dobi ne samo proizvode, već imaju razvijenu i morfološku svjesnost za njega te ga preopćavaju i na druge imenice (Clark i Hecht 1982; Clark i Cohen 1984). Među ranije navedenim derivacijskim morfemima koji se pojavljuju u ranom jezičnom razvoju primjećuje se samo jedan prefiks. Naime, smatra se da djeca lakše ovladavaju sufiksima nego prefiksima jer ih lakše obrađuju, a to može biti posljedica činjenice da se flektivni morfemi pojavljuju kao sufiksi te su djeca »naučila« obraćati više pažnje na kraj, nego na početak riječi (Kuczaj 1979). No, ni to ne mora biti primjenjivo za sve jezike. Nameće se pitanje je li tako i u jezicima u kojima su flektivni

morfemi prefiksi, kao što su primjerice neki bantuski jezici u Africi (npr. *zulu*, *xhosa*) ili jezici na području Meksika (npr. *ocuilteco*, *zapotec*, *tepehua*) (Dryer 2013).

Za razliku od engleskog u jezicima u kojima je izvođenje primaran tvorbeni način, ovladavanje izvođenjem može biti drukčijeg tijeka i brzine jer djeca u tim jezicima moraju ovladati većim brojem derivacijskih morfema (Clark 2014). U takvim se jezicima vrlo rano u jezičnom usvajanju pojavljuju prvi sufixi, a najčešće su to sufixi za tvorbu umanjenica. Savickienė i Dressler (2007) proveli su veliko međujezično istraživanje u dvanaest tipološki različitih jezika (litvanskom, ruskom, hrvatskom, grčkom, talijanskom, španjolskom, njemačkom, nizozemskom, turskom, mađarskom, finskom i hebrejskom) te su zaključili da su umanjenice u većini jezika prvi oblik tvorbe riječi u dječjem jeziku. One u dječjem jeziku imaju pragmatičku funkciju (stvaraju situaciju u kojoj je sve podređeno djetetu i njegovoj perspektivi te označavaju bliskost), ali u nekim jezicima olakšavaju i usvajanje fleksijske morfologije (Kempe i sur. 2009). No u izrazito morfološki bogatim jezicima (npr. slavenskim) u ranom se jezičnom razvoju ne pojavljuju samo derivacijski morfemi za tvorbu umanjenica, već i različiti drugi sufixi te u manjoj mjeri prefiksi. Tako je primjerice jedno dijete iz ruskog korpusa dječjeg jezika do dobi 2;8 proizvelo više od 50 sufixa u različitom značenju, od toga gotovo 30 za tvorbu imenica te 1 prefiks (Kazakovskaya 2017). U govoru ruske djece uočava se da se izvođenje kao tvorbeni način pojavljuje ranije te puno češće od slaganja (Kazakovskaya 2017, 2019; Argus i Kazakovskaya 2018).

Usvajanje derivacijske morfologije ne može se proučavati samo na temelju zastupljenosti određenog tvorbenog načina ili derivacijskog morfema u dječjem jeziku, već je nužno proučavati i ispitivati metajezičnu svjesnost o derivacijskim morfemima, odnosno morfološku svjesnost. Metajezičnu se svjesnost, kao jednu podvrstu metakognicije, definira kao sposobnost govornika da usmjeri pažnju na jezik kao objekt te da promišlja o njemu i procjenjuje ga (Smelser i Baltés 2001). Metajezična svjesnost postoji za sve jezične sastavnice (fonološka svjesnost, morfološka svjesnost, pragmatička svjesnost i dr.) i važno ju je istraživati zbog izravne povezanosti s usložnjavanjem jezičnog sustava u kasnom jezičnom razvoju (Kuvač Kraljević i Olujić 2015). Prvi dokaz postojanja derivacijske morfološke svjesnosti jest tvorba neologizama određenim derivacijskim morfemima (Clark 1993; prema Fejzo i sur. 2018). Fejzo i sur. (2018) donose usporedbu tvorbe neologizama u engleskom i francuskom jeziku. U engleskom jeziku djeca počinju proizvoditi neologizme slaganjem u dobi od osamnaest mjeseci, a sve do šeste godine većinu neologizama tvore slaganjem. S druge strane, djeca govornici francuskog jezika² u dobi od četiri–pet godina tvore neologizme koristeći petnaestak različitih sufixa. Neologizmi nastali slaganjem u francuskom se pojavljuju kasnije i manje su produktivni. Slično kao u francuskom, i u grčkom jeziku koji se u tvorbi oslanja na izvođenje, predškolska djeca proizvode neologizme pretežito izvođenjem, i to poštujući sva pravila tvorbe riječi u grčkom i koristeći najproduktivnije sufixe (Motsiou 2012).

2 Izvođenje je dominantan tvorbeni način u francuskom jeziku (Fejzo i sur., 2018; Duncan i sur. 2009).

1.2. Usvajanje derivacijske morfologije hrvatskog jezika

Kao što je već ranije spomenuto, usvajanje derivacijske morfologije nije bila česta tema u istraživanjima usvajanja hrvatskog jezika. Donedavno jedina istraživanja iz ovog područja bavila su se isključivo usvajanjem umanjenica (Kuvač i Palmović 2001; Palmović 2007). Na primjeru govora jedne djevojčice iz Hrvatskog korpusa dječjeg jezika³ (u daljnjem tekstu HKDJ) (Kovačević 2002) uočili su da se umanjenice pojavljuju u dobi od 1;5, a češće se koriste od 1;9. Većina umanjenica u djevojčičinu govoru jesu imenske umanjenice, a najčešće su umanjenice za dijelove tijela, hranu, životinje i odjeću (Palmović 2007). Kuvač i Palmović (2001) primjećuju da je u djevojčičinu jezičnom sustavu opći sufiks za umanjenice ženskog roda *-ica* (uz fonološku varijantu *-čica*), za muški je rod opći sufiks *-ić* (fonološka varijanta *-čić*), dok se za srednji rod ne uočava jedan opći sufiks, ali djevojčica proizvodi dijalektalne sufikse *-eko* i *-eco*. Nedavno je objavljeno istraživanje Hržica (2021) koje pokušava dati širu sliku usvajanja derivacijske morfologije. Ona je proučavala sufiksalsnu i prefiksalsnu tvorbu imenica i glagola na temelju analize govora sve troje djece iz HKDJ-a. Uočava da ako se iz analize isključe umanjenice i hipokoristici, zastupljenost deriviranih imenica u ukupnom broju proizvedenih imenica u dječjem govoru iznosi 10%. Većina je imenica tvorena sufiksalsnom tvorbom te Hržica (2021) izdvaja devetnaest različitih sufiksa kojima su te imenice tvorene. Od navedenih sufiksa primjećuje se da su česti neki sufiksi koji su u priručnicima (*Hrvatska gramatika*. Barić i sur.) navedeni kao manje produktivni, npr. sufiks *-a*. S druge strane, glagole djeca tvore pretežito prefiksalsnom tvorbom.

Do nekih drugih spoznaja o usvajanju derivacijske morfologije došlo se istražujući primarno nešto drugo. Tako su primjerice Hržica i Lice (2013) istražujući morfološke pogreške u uzorcima govornog jezika šestogodišnjaka i sedmogodišnjaka urednog jezičnog razvoja i djece s razvojnim jezičnim poremećajem (tada korišten naziv *posebne jezične teškoće*), uočile da su djeca s razvojnim jezičnim poremećajem griješila u mocijskoj tvorbi i tvorbi umanjenica, u uporabi češćeg/općenitijeg prefiksa ili u uporabi pogrešnog prefiksa ili sufiksa (npr. *žapcica** umjesto *žabica*, *pošuljala** umjesto *došuljala*).

1.3. Tvorba imenica u hrvatskom jeziku

Barić i sur. (1995) navode da u tvorbi imenica u hrvatskom jeziku sudjeluju svi tvorbeni načini: sufiksalsna tvorba, prefiksalsna tvorba, prefiksalsno–sufiksalsna tvorba, čisto slaganje (ili složeno–nesufiksalsna tvorba), složeno–sufiksalsna tvorba te rjeđe srastanje, tvorba složenih skraćunica i preobrazba. Najplodniji način za tvorbu imenica u hrvatskom jest sufiksalsna tvorba (Barić i sur. 1995; Filko 2020). Babić (1991: 64–65) donosi popis svih sufiksa koji sudjeluju u tvorbi imenica. To je popis od preko petsto sufiksa, od kojih Babić (1991) navodi da je devedeset i jedan plodan sufiks. Filko (2020) u svojem radu donosi popis najčešćih korijena i sufiksa koji

3 HKDJ je objavljen 2002. te sadrži transkripte spontanog govora troje djece.

sudjeluju u tvorbi imenica na temelju analize najčešćih imenica iz dvaju najvećih korpusa hrvatskog jezika – *Hrvatskog nacionalnog korpusa* (Tadić 2009) i *hrWaC-a* (Ljubešić i Klubička 2014). U gramatici Barić i sur. (1995: 306–331) sufiksi su podijeljeni po značenjskim skupinama na sljedeće skupine: imenice za muške i ženske osobe, imenice za osobe oba spola, etnici, imenice za životinje, imenice za biljke, imenice za stvari, zbirne imenice, mjesne imenice, mislene imenice, radne imenice, umanjenice, uvećanice, imenice odmila i ostale značenjske skupine.

Prefiksna tvorba manje je zastupljena u tvorbi imenica u odnosu na sufiksnu tvorbu te u njoj sudjeluje četrdesetak prefiksa, od kojih je plodnijih desetak (Babić 1991: 345). Čistim se slaganjem u hrvatskom jeziku tvori značajno manji broj imenica, a ako i nastaju slaganjem, onda češće nastaju složeno-sufiksnom tvorbom (Babić 1991). Ostali tvorbeni načini još su manje plodni u tvorbi imenica.

2. Metodologija istraživanja

Cilj je ovog rada na temelju studije slučaja proučiti tvorbu imenica u ranom jezičnom razvoju u hrvatskom jeziku te pokušati odgovoriti na pitanja: a) kada i koliko se u analiziranim podacima pojavljuju prve imenice nastale tvorbom riječi, b) koji su sve tvorbeni načini zastupljeni i u kojoj mjeri, c) razlikuje li se čestotnost sufiksa u analiziranim podacima od čestotnosti sufiksa u hrvatskom jeziku ovjerenim u novijim istraživanjima, d) kojim značenjskim skupinama tvorenice pripadaju.

Za tu je svrhu analiziran govorni jezik djevojčice Antonije⁴ koja je jedno od troje djece čiji je govor sniman u prirodnom okruženju te je transkribiran i nalazi se u *Hrvatskom korpusu dječjeg jezika* (Kovačević 2002) koji je dio korpusa *CHILDES* (MacWhinney 2000).

Antonija je snimana četrdeset i dva puta u dobi od 1;3 do 2;8. Nastojalo se snimati djevojčicu tri puta mjesečno.

Istraživanje je ograničeno na tvorbu imenica, a provedeno je na način da je autorica iz morfološki neoznačenih transkripata u programu *CLAN* osobno izdvajala sve imenske tvorenice koje je djevojčica proizvela (uključujući i ponavljanja) te su se one bilježile u programu *IBM SPSS Statistics 22*. U jedan su dokument bilježene pojavnice, a u drugi su naknadno izdvojene samo natuknice. Svako je tvorenici pridodan podatak (varijabla) o tvorbenom načinu, sufiksu ili prefiksu kojim je tvorena, značenjskoj skupini kojoj imenica pripada, dobi kada je tvorenica proizvedena te radi li se o ponavljanju (vlastitom ili za sugovornikom). U programu *IBM SPSS* radila se frekvencijska analiza, odnosno izdvajale su se tvorenice s obzirom na ranije navedene varijable (npr. frekvencija tvorenica s obzirom na dob u kojoj su proizvedene, podjela tvorenica s obzirom na tvorbeni način, itd.). Rezultati istraživanja prikazani su i grafičkim prikazima napravljenima u *Microsoft Excelu*.

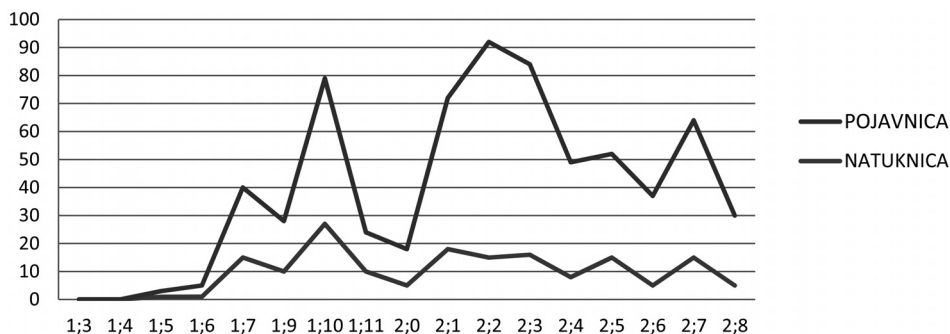
4 Biografski podaci o djevojčici vidljivi su na mrežnim stranicama korpusa (<https://childes.talkbank.org/access/Slavic/Croatian/Kovacevic>), odakle se iščitava da su djevojčičini roditelji pripadnici srednje klase, žive u Zagrebu i govore zagrebačkom štokavštinom. Djevojčica je više izložena kajkavskom narječju u komunikaciji s bakom i djedom.

3. Rezultati istraživanja i rasprava

3.1. Zastupljenost tvorenica

U govoru djevojčice Antonije ukupno se pojavljuje sto šezdeset i četiri natuknica, dok je broj pojavnica petsto i jedanaest. Ako se ti brojevi usporede s ukupnim brojem proizvedenih imenica⁵, udio tvorenica u ukupnom broju imenica je 40% za natuknice i 29% za pojavnice. Budući da se od osobnih imenica tvorio malen broj riječi (ukupno četiri natuknice – *Zvonac, Ančica, Mateica, Anitica*), osobne se imenice mogu isključiti radi dobivanja jasnijih podataka. U tom je slučaju udio tvorenica u ukupnom broju imenica 49% za natuknice i 39% za pojavnice.

U govoru djevojčice Antonije prva se derivirana riječ pojavljuje u dobi od 1;5 te se radi o umanjenci *mamica*, dok se prva tvorenica koja nije umanjnica pojavljuje u dobi od 1;7 (*nogometaš*). Broj proizvedenih tvorenica raste s obzirom na dob, ali taj porast nije linearan iz više razloga koje valja uzeti u obzir pri interpretaciji rezultata (Slika 1.). Za početak, djevojčica nije snimana jednako u svakom mjesecu. Većinom je svaki mjesec snimana dva ili tri puta, iznimno u nekim je mjesecima snimana samo jednom (u dobi od 1;5, 1;6 i 1;9). U kasnijoj dobi razlika u jednom snimanju mjesečno više ili manje ima velik utjecaj na broj tvorenica, posebno pojavnica. Također, datoteke sa zvučnim zapisima nisu jednake veličine, što utječe na opseg jezične proizvodnje, odnosno na broj proizvedenih imenica i tvorenica. Osim toga, broj proizvedenih imenica, a samim time i deriviranih imenica, nije jednak u svim snimanim situacijama. Na primjer, primjećuje se veći broj imenica u situacijama kada Antonija s majkom čita slikovnicu, pri čemu se puno pojmova imenuje ili kada pjeva/recitira pjesmice i brojalice. Međutim, tijekom igre (ovakve su situacije najčešće snimane) stječe se dojam da je djevojčica više usmjerena na radnju te da proizvodi više glagola nego imenica, a isto je i potvrđeno u istraživanju Blaži i sur. (2001) i Xanthosa i sur. (2011).

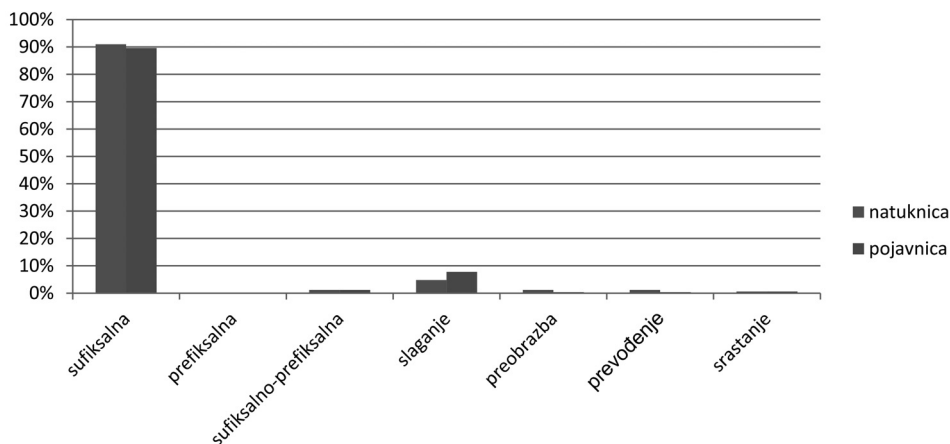

Slika 1. Raspodjela pojavnica i natuknica (izraženih u ukupnom broju) s obzirom na dob.

5 Broj svih proizvedenih imenica nije računala autorica, već joj je podatke ustupila izv. prof. dr. sc. Gordana Hržica (Odsjek za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu).

3.2. Tvorbeni načini

Ako se pogleda Slika 2., odmah se uočava da je najveći broj deriviranih imenica (91%) u djevojčičinu govoru tvoren sufiksalsnom tvorbom. Takav je rezultat i očekivan s obzirom da je sufiksalsna tvorba najkarakterističniji način tvorbe u hrvatskom jeziku (Babić 1991), što je i empirijski potvrđeno za tvorbu imenica (Filko 2020). Natuknice tvorene svim drugim tvorbenim načinima zajedno čine 9% svih tvorenica. Od tih 9% najviše je imenica nastalo slaganjem. Budući da je broj složenica ionako malen (osam natuknica), u određivanju tvorbenog načina nije se dodatno pravila razlika između čistog slaganja i složeno–sufiksalsne tvorbe. Svi drugi tvorbeni načini zastupljeni su s dvjema (sufiksalsno–prefiksalsna, preobrazba, prevođenje) ili jednom natuknicom (srastanje).

Slika 2. Postotak zastupljenosti tvorbenih načina u tvorbi imenica u djevojčičinu govoru.

3.2.1. Sufiksalsna tvorba

U djevojčičinu se govoru uočava sto četrdeset i devet natuknica tvorenih sufiksalsnom tvorbom. Te su tvorenice izvedene s trideset i četiri različita sufiksa (Tablica 1.). Sufiksi su brojani zasebno kao što je navedeno u Babićevu popisu imeničkih sufiksa (1991: 64–65). Međutim, metodološki se postavlja pitanje kako pristupiti afiksalsnoj polisemiji. U korpusu se uočavaju minimalno tri sufiksa (*-ica*, *-a*, *-ø*) koja zasigurno imaju više značenja, a još bi se za neke moglo pronaći više potencijalnih značenja (npr. *-o*, *-ka*, itd.). Ako se svaki sufiks broji u svojem značenju posebno, tada je broj proizvedenih sufiksa još i veći. To se može činiti kao velik broj sufiksa koji se uočavaju u govoru djeteta do njegove treće godine, ali slično se uočava i u ruskom korpusu u kojem je zabilježeno dvadeset i osam sufiksa za tvorbu imenica (Kazakovskaya 2019).

sufiks	broj natuknica	primjer	sufiks	broj natuknica	primjer
-ica₁	66	<i>mamica, ružica</i>	-ač	3	<i>bebač, sladač</i>
-ica₂		<i>doktorica, prijateljica</i>	-ka	4	<i>olovka, košarka</i>
-čica	3	<i>Ančica, žličica</i>	-jak	1	<i>dimnjak</i>
-ić	21	<i>gumbić, ježić</i>	-nica	1	<i>bolnica</i>
-čić	3	<i>bombončić, lončić</i>	-o	2	<i>medo, zvono</i>
-ek	5	<i>čajek, pesek</i>	-co	1	<i>braco</i>
-eko/-eco	3	<i>mljekeco, sunčeko</i>	-juca	1	<i>debeljuca</i>
-telj	1	<i>prijatelj</i>	-ona	1	<i>kupaona</i>
-aš	1	<i>nogometаш</i>	-luk	1	<i>mamurluk</i>
-ac	3	<i>Zvonac, milicajac</i>	-av	1	<i>ljubav</i>
-ilo	1	<i>luđilo</i>	-ina	1	<i>godina</i>
-ø	3	<i>račun, skok, ukras</i>	-ar	1	<i>zubar</i>
-a₁	5	<i>priča</i>	-kinja	1	<i>mažoretkinja</i>
-a₂		<i>koka, teta, maca</i>	-ara	1	<i>maškara</i>
-a₃		<i>kuma</i>	-ko	2	<i>striko, zeko</i>
-ček	2	<i>bombonček</i>	-lica	2	<i>sjedalica, slušalica</i>
-or	1	<i>doktor</i>	-otica	1	<i>ljepotica</i>
-če	2	<i>mače, pače</i>	-ište	1	<i>dvorište</i>
-ik	3	<i>praznik, vidik</i>			

Tablica 1. Popis svih proizvedenih sufiksa, njihova zastupljenost u broju natuknica i primjeri natuknica. Sufiksi su navedeni po redoslijedu pojavljivanja u korpusu.

Od svih sufiksa uvjerljivo najzastupljeniji je sufiks *-ica* kojim se tvore umanjnice od imenica ženskog roda i ženske osobe. U ovome korpusu tim su sufiksom tvorene samo dvije imenice za ženske osobe, a u svim drugim primjerima radi se o umanjnicama. I drugi najčešći sufiks (*-ić*) upravo je sufiks za tvorbu umanjnica, ali za imenice muškog roda. Sljedeći je najčešći sufiks *-a* kojim su ovom korpusu tvorene radne, odnosno glagolske imenice (1), hipokoristici (2) te ženske osobe (3). Sufiksima za tvorbu umanjnica *-ek*, *-eco*, *-čica*, *-čić* te sufiksima *-ka*, *-ik*, *-ø*, *-ac* i *-ač* tvorene su više od dvije natuknice, a svi drugi sufiksi, njih 21, pojavljuju se samo u jednoj ili dvjema natuknicama. To nam govori da se većina sufiksa pojavljuje samo u određenoj natuknici, ali da u djetetovu jeziku nisu izrazito produktivni.

U dosadašnjim istraživanjima usvajanja derivacijske morfologije (Kuvač i Palmović 2001; Palmović 2007; Hržica 2021) tvorbeni nastavci iz dječjeg govora uspoređivali su se s govorom usmjerenom djetetu, a sama plodnost/produktivnost sufiksa i prefiksa uspoređivana je s podacima iz *Hrvatske gramatike* Barić i sur. ili Babićeve *Tvorbe riječi*. Stoga se u ovom radu drugačije pristupa čestotnosti sufiksa u dječjem jeziku i ona se uspoređuje s empirijski potvrđenim podacima (Filko 2020) o produktivnosti sufiksa u tvorbi imenica na temelju morfološke i tvorbene analize najčestotnijih imenica iz dvaju najvećih mrežno dostupnih hrvatskih korpusa, a to su *Hrvatski nacionalni korpus* (Tadić 2009) i hrWaC (Ljubešić i Klubička 2014). U navedenim su korpusima zastupljeni različiti funkcionalni stilovi hrvatskog jezika, između ostalog i razgovorni (u hrWaC–u). Na taj se način može dobiti uvid u kojem se smjeru odvija dječje ovladavanje derivacijskom morfologijom, odnosno kako izgleda sustav tvorbe riječi u hrvatskom jeziku kakav bi trebali imati odrasli govornici.

Najčešći sufiks u analiziranom govoru djevojčice Antonije jest sufiks *-ica*, dok se u analizi najčešćih imenica u istraživanju Filko (2020) taj sufiks nalazi na visokom trećem mjestu po čestotnosti (za lakše praćenje usporedbe v. Tablica 2.). Zanimljivo je da sufiks *-ica* može imati sedamnaest različitih značenja (Filko 2020: 174) od kojih je najčešće u značenju ženskog parnjaka (u mocijskoj tvorbi) te u umanje-nicama. Upravo su ta dva značenja jedina koja se pojavljuju u analiziranom dječjem govoru, uz razliku što se značajno više koristi u tvorbi umanje-nica. Drugi najčešći sufiks u analiziranom govoru jest sufiks *-ić* koji se ne nalazi među 20 najčešćih sufiksa u tvorbi hrvatskih imenica. Umanjenice su u dječjem govoru izrazito česte, imaju višestruku funkciju te su posljedica česte uporabe u govoru usmjerenom djetetu (za hrvatski jezik: Palmović 2007; općenito u jezičnom usvajanju: Savickiene i Dressler 2007). Međutim, za očekivati je da njihov broj opada s porastom dobi te se može pretpostaviti da sufiksi koji sudjeluju u tvorbi umanje-nica nisu ni približno česti u govornom i pisanom jeziku odraslih kao što je to u dječjem jeziku. Na trećem mjestu po čestotnosti sufiksa u djevojčičinu govoru jesu sufiksi *-a* i *-ek*. Sufiks *-a* pronalazi se u višestrukim značenjima, a ujedno je i četvrti najčestotniji sufiks u hrvatskom jeziku (Filko 2020). Međutim, taj se sufiks u korpusima u najvećoj mjeri koristi za tvorbu radnih/glagolskih imenica, dok se u Antonijinu govoru više koristi za hipokoristike i ženske osobe nego glagolske imenice. No u svim navedenim značenjima sufiks *-a* se u Antonijinu govoru pojavljuje u dvjema ili jednoj natuknici. Dijalektalni sufiks za umanje-nice *-ek* ne nalazi se uopće na popisu koji navodi Filko (2020). Budući da je na tom popisu vrlo rijedak i primarni sufiks za tvorbu umanje-nica muškog roda (*-ić*), potpuno je očekivano da se onda njegov dijalektalni oblik *-ek* ne nalazi. Istraživanje koje je provela Filko (2020) pokazuje da je najčešći sufiks u tvorbi imenica hrvatskog jezika sufiks *-je* kojim se tvore glagolske imenice. No u govoru djevojčice Antonije on se ne pojavljuje ni u jednoj natuknici. Malobrojne glagolske imenice koje je djevojčica proizvela tvorene su sufiksima *-a* i *-ø*. O podjeli tvore-nica na značenjske skupine bit će riječi kasnije u radu (poglavlje 3.3.), ali i Ka-

zakovskaya (2017, 2019) te Argus i Kazakovskaya (2018) u ruskom i estonskom dječjem korpusu uočile su da djeca prvo tvore imenice koje se odnose na konkretne objekte i osobe, a tek kasnije na radnje (glagolske/radne imenice).

sufiks	redni broj na listi najčešćih sufiksa u Antonijinu govoru	redni broj na listi najčešćih sufiksa hrvatskog jezika na temelju korpusne analize najčešćih imenica (Filko 2020)
<i>-ica</i>	1.	3.
<i>-ić</i>	2.	33.
<i>-a</i>	3.	4.
<i>-ek</i>	3.	/
<i>-je</i>	/	1.
<i>-∅</i>	5.	2.

Tablica 2. Usporedba čestotnosti sufiksa u Antonijinu govoru te istraživanja Filko (2020) o čestotnosti sufiksa u hrvatskom jeziku.

Na temelju usporedbe čestotnosti sufiksa u govoru djeteta iz Hrvatskog korpusa dječjeg jezika i analize najčešćih imenica iz dvaju najvećih mrežnih korpusa hrvatskog jezika koju je napravila Filko (2020) može se zaključiti da postoje određene sličnosti, ali i razlike u čestotnosti sufiksa. Dječja potreba za tvorbom imenica u ranom jezičnom razvoju različita je od one kakva je u jeziku odraslih. Naime, najraniji su oblici tvorbe imenica u dječjem jeziku umanjenice te su sufiksi za tvorbu umanjenica najproduktivniji u dječjem jeziku, dok se u korpusima hrvatskog jezika ti sufiksi ili uopće ne nalaze među čestim sufiksima, ili ako se nalaze, na toj su listi zbog svog drugog značenja (npr. sufiks *-ica*). Sličan je slučaj i sa sufiksima za tvorbu hipokoristika koji su česti u dječjem jeziku. Također, određene značenjske skupine koje su česte u hrvatskom jeziku (glagolske imenice, apstraktne imenice, imenice kojima se označava svojstvo, imenice tvorene internacionalnim sufiksima) očekivano se većinom ne pojavljuju u dječjem jeziku pa se posljedično i sufiksi za tvorbu takvih imenica (npr. *-je*, *-a*, *-ost*, *-acija*) ne pojavljuju u dječjem jeziku. S mnogim takvim imenicama djeca se susreću tijekom kasnog predškolskog razdoblja i posebno polaskom u školu te izloženošću pisanom jeziku.

Analizu čestotnosti sufiksa temeljenu na govoru jednog djeteta treba uzeti s oprezom. Za izvođenje pouzdanih zaključaka nužna je analiza većeg govornog uzorka. Također, zanimljivo bi bilo vidjeti i neke druge usporedbe, primjerice usporedbu čestotnosti sufiksa u dječjem jeziku i govornom jeziku odraslih govornika (ne govoru usmjerenom djetetu) te usporedbu između govornog i pisanog jezika odraslih.

Na kraju ovog poglavlja, treba naglasiti da podaci proizvodi li dijete, i koliko često proizvodi neki sufiks ne govore ništa o tome zna li značenje tog sufiksa i može li ga upotrijebiti i u drugim imenicama ili je usvojilo leksem kao cjelinu (Clark 2014).

Za takve su spoznaje nužna ispitivanja morfološke svjesnosti ili praćenja proizvodnje neologizama koji su prvi dokazi morfološke svjesnosti (Clark 1993; prema Fejzo i sur. 2018). U analiziranom govoru djevojčice ne pronalaze se imenski neologizmi. Razlog tome ne mora biti neproizvodnja imenskih neologizama (glagolski neologizmi se pojavljuju), nego činjenica da korpusi dječjeg jezika ne mogu zabilježiti svu jezičnu proizvodnju, a snimanjima od nekoliko puta mjesečno neizostavno ostaje nezabilježen dio jezične proizvodnje. Autorica iz osobnog iskustva u logopedskom radu primjećuje da i djeca urednog jezičnog razvoja i djeca s razvojnim jezičnim poremećajem u predškolskom razdoblju (četiri do pet godina) tvore imenske neologizme. Tvoreći neologizme poput *kuhač* (kuhar), *školač* (učitelj), *slikač* (fotograf) ili *ciglar* (zidar), djeca pokazuju da su usvojila značenja sufiksa *-ač* i *-ar* te ih preopćavaju na druge imenice, u ovom slučaju vršitelje radnje za koje još nisu usvojila lekseme. Ono što se u Antonijinu govoru može uočiti, a što bi moglo biti dokaz postojanja određene morfološke svjesnosti, jest činjenica da Antonija neke imenice upotrebljava i u osnovnom obliku i tvori njihove umanjenice (za popis takvih imenica v. Palmović 2007). U nekoliko primjera nakon što sugovornik proizvede osnovnu imenicu, ona upotrijebi njezinu umanjenicu (i obrnuto), što pokazuje da zna da se i osnovni oblik imenice i njezina umanjenica odnose na isti pojam, kao što se vidi u sljedećem primjeru:

- (1) *MOT: *pa (.) u nedelju.*
 *CHI: *u nedeicu [: nedjeljicu....]*

3.2.2. Prefiksno–sufiksna tvorba

U analiziranom korpusu nalaze se dvije natuknice (šest pojavnica) koje su tvorene prefiksno–sufiksnom tvorbom, a to su *narukvica* i *naočale*. Ujedno su to i jedine natuknice u kojima se pronalazi prefiks (*na-*) jer primjera prefiksne tvorbe imenica nema u govoru ove djevojčice. Uspoređujući to s podacima iz ruskog korpusa (Kazakovskaya 2019), uočava se da se i u govoru dvaju dječaka pronalaze samo dva prefiksa u tvorbi imenica, od toga jedan u prefiksnoj, a jedan u prefiksno–sufiksnoj tvorbi. Kuczaj (1979) smatra da je djeci lakše usvajati sufikse nego prefikse jer se i flektivni morfemi nalaze na mjestu sufiksa, no moguće objašnjenje je i činjenica da prefiksna tvorba nije produktivan način za tvorbu imenica u hrvatskom (i ruskom) jeziku.

3.2.3. Slaganje

U Antonijinu govoru uočava se osam natuknica nastalih slaganjem (*mikrofon*⁶, *televizija*, *automat*, *kazetofon*, *kišobran*, *nogomet*, *nosorog*, *sladoled*) koje se pojavljuju u 40 pojavnica. Kao što je ranije spomenuto, u analizi se nije pravilo dodatno razli-

6 U hrvatskim gramatikama postoje različiti pristupi tvorenica s vezanim leksičkim morfemima. Npr. Silić i Pranjković (2005) smatraju takve morfeme prefiksoidima i sufiksoidima koji imaju ulogu prefiksa i sufiksa, no u ovom se radu tvorenice s vezanim leksičkim morfemom smatra složenicama kao u Barić i sur. (1995).

kovanje čistog slaganja i složeno–sufiksalne tvorbe. Prva se složenica pojavljuje u dobi od 1;7 (*mikrofon*). Zanimljivo je da se i u govoru jednog dječaka iz ruskog korpusa nekoliko mjeseci kasnije (1;11) pojavljuje prva složenica slična značenja – rus. *magnitofon* (Kazakovskaya 2017), što govori o ulozi konteksta u jezičnoj proizvodnji.

Relativno mala zastupljenost slaganja u odnosu na sufiksalsnu tvorbu u govoru djevojčice posljedica je i male zastupljenosti slaganja u tvorbi imenica u hrvatskom jeziku. Iz toga bi se moglo zaključiti da su neka ranija objašnjenja da djeca više tvore neologizme slaganjem jer im ono omogućuje veću značenjsku transparentnost (npr. Nagy i sur. 1993) oblikovana na temelju promatranja jezičnih pojava samo u jednom jeziku (engleskom). Na tom tragu, a uspoređujući tvorbu riječi elicitirajućim zadacima u engleskom i poljskom, Haman i sur. (2009) ističu da predškolska djeca tvore nove riječi onim tvorbenim načinom koji je produktivan u njihovu materinskom jeziku – u poljskom je to sufiksalsna tvorba, u engleskom slaganje. To bi moglo značiti da produktivnost igra veću ulogu od značenjske transparentnosti u odabiru preferiranog tvorbenog načina.

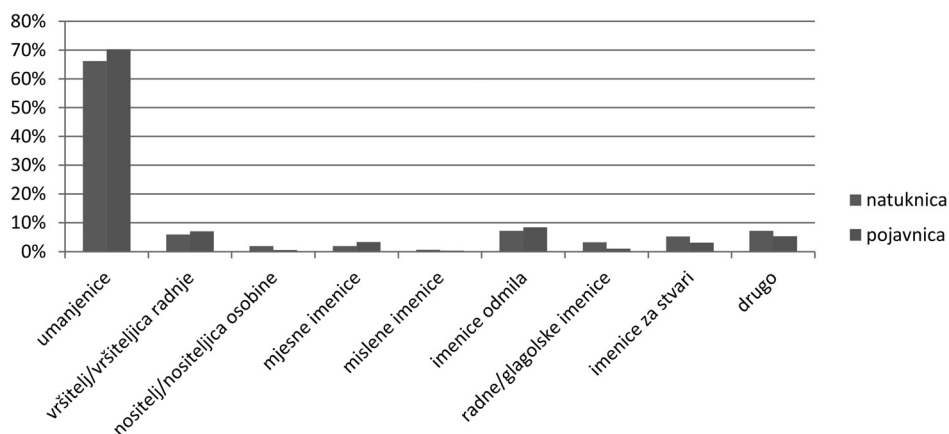
3.2.4. Ostali tvorbeni načini

Osim izvođenjem i slaganjem, samo su četiri natuknice (*rođendan*, *draga*, *nobod*, *ljuljačka*) nastale drugim tvorbenim načinima. Tvorbeni načini srastanje, prevođenje i preobrazba nisu karakteristični za hrvatski jezik te su u Antonijinu govoru zastupljeni većinom s jednom natuknicom. Može se pretpostaviti kako ne bi bilo zabilježeno puno više tvorenica nastalih tim tvorbenim načinima niti da je djevojčica duže snimana. Također, sve se navedene natuknice pojavljuju kao ponavljanja za sugovornikom, osim leksema *rođendan* u jednoj pojavnici. To upućuje da se takvi rijetki tvorbeni načini u djetetovu govoru pojavljuju pod utjecajem govora usmjerenog djetetu, no o tome će biti više riječi u poglavlju 3.4.

Jedan od neproduktivnih tvorbenih načina u hrvatskom, preobrazba (ili kako se u stranoj literaturi navodi: nulta–derivacija) u nekim se jezicima smatra među prvim tvorbenim načinima koji se pojavljuju u dječjem jeziku. Kao što Clark (2014) navodi, preobrazba je u ranom jezičnom razvoju česta u tvorbi glagola u zapadnim germanskim jezicima kao što su engleski, nizozemski i švedski. Bez obzira na načelo jednostavnosti koju preobrazba nudi, u jezicima u kojima ona nije produktivan tvorbeni način djeca radije biraju afiksaciju od nulte–derivacije, odnosno preobrazbe. Takav je slučaj u ruskom (Kazakovskaya 2017), romanskim jezicima (Clark 1993; prema Clark 2014), a prema rezultatima ovog istraživanja i u hrvatskom. Iz toga, ali i ranijih rezultata o slaganju, može se zaključiti da od tri načela usvajanja derivacijske morfologije koje Clark (2014) navodi, najveću važnost ima načelo produktivnosti, dok načela izrazne jednostavnosti i značenjske transparentnosti mogu olakšavati taj proces usvajanja, ali samo u onim tvorbenim načinima koji su česti u određenom jeziku.

3.3. Značenjske skupine imenica

Izvedenice su analizirane i s obzirom na svoje značenje. Pri tome se koristila podjela imenica kakva se pronalazi kod Barić i sur. (1995). Najveći broj tvorenica u djevojičinu govoru pripada umanjenicama: 66% svih natuknica tvorenih sufiksom i 70% pojava (Slika 3). O razlozima za tako čestu proizvodnju umanjjenica u dječjem jeziku neće se dodatno raspravljati jer su oni već ranije spomenuti u radu, a detaljnije su objašnjeni u Kuvač i Palmović (2001), Palmović (2007), Savickiene i Dressler (2007). Nakon umanjjenica djevojčica najčešće proizvodi hipokoristike (7% natuknica). Ponekad je teško razgraničiti radi li se o umanjjenici ili hipokoristiku jer se obje vrste imenica ponekad rabe za sličnu funkciju – označavanje nečeg dragog i bliskog. U ovom je radu kriterij razlikovanja umanjjenica i hipokoristika bila uporaba sufiksa kako ih Barić i sur. (1995) razlikuju s obzirom na značenjsku skupinu. Od ostalih značenjskih skupina primjećuje se da djevojčica češće proizvodi imenice kojima se označavaju vršitelji i vršiteljice radnji te stvari u odnosu na mjesne, glagolske, mislene imenice i imenice za nositelje/nositeljice osobina. Slično kao i u nekim drugim istraživanjima (npr. Kazakovskaya 2017; Argus i Kazakovskaya 2018) i u Antonijinu se govoru potvrđuje češća tvorba riječi za konkretne osobe i objekte nego za radnje. Međutim primjećuje se da umanjjenice i hipokoristike predstavljaju 73% svih natuknica, odnosno 79% svih pojava. Iz toga bi se moglo zaključiti da se u ranom jezičnom usvajanju (do 3. godine) osim umanjjenica i hipokoristika imenice u drugim značenjima ne tvore u značajnijoj mjeri. Zasigurno bi bilo zanimljivo istražiti u kojoj dobi pada proizvodnja umanjjenica, a raste broj tvorenica u drugim značenjima.

Slika 3. Zastupljenost značenjskih skupina tvorenica.

3.4. Ponavljanja

Tvorenice koje je djevojčica proizvela također se analiziralo s obzirom na to radi li se o ponavljanjima ili spontanoj proizvodnji. Ponavljanjima su se smatrala dje-

vojčičina ponavljanja vlastitih govornih iskaza, odnosno tvorenicu u tim iskazima i ponavljanja tvorenicu koje su njezini sugovornici proizveli neposredno prije nje ili tijekom iste govorne situacije. Osim toga, u ponavljanja su se ubrajala i one tvorenice koje su se nalazile kao dio pjesama i brojalica koje je djevojčica pjevala ili recitirala jer se to može smatrati reprodukcijom naučenoga. Uzimajući ovu varijablu u obzir, pokušao se dobiti manji uvid u to koliko govor usmjeren djetetu utječe na djetetovu jezičnu proizvodnju i u kojoj su mjeri djetetove tvorenice rezultat ponavljanja elemenata iz govora usmjerenog djetetu, a koliko se derivirane riječi spontano pojavljuju u djevojčičinu govoru. Pri tome treba istaknuti da nije isključeno da je u korpusu zabilježena neka djetetova derivirana riječ koju je sugovornik proizveo u interakciji s djetetom koja se odvijala neposredno prije početka snimanja.

Rezultati analize pokazuju da je djevojčica proizvela nešto više tvorenicu u ponavljanjima (51% pojavnica) nego u spontanoj proizvodnji (49%). Takvi rezultati govore u prilog utjecaju govora usmjerenog djetetu na djetetov govor. Međutim, iz velike zastupljenosti tvorenicu koja se ne mogu smatrati ponavljanjima jasno je da djeca ne usvajaju jezik na bihevioristički način, imitacijom i potkrepanja.

Utjecaju govora usmjerenog djetetu na dječji jezik u ovome se radu nije pridavala značajna pažnja i nije se radila opširnija analiza s obzirom na sve varijable jer se time već sveobuhvatno bavila Hržica (2021). Ona primjerice navodi da je pet najčešćih imenskih sufiksa u govoru djece iz HKDJ najčešće i u govoru usmjerenom djeci. Osim toga, o čestotnosti umanjena u dječjem jeziku kao posljedici čestotnosti umanjena u govoru usmjerenom djetetu već je bilo riječi u Palmović 2007 i Savickiene i Dressler 2007. Također, valja imati na umu da ni to što je zabilježeno da dijete proizvodi tvorenice bez da ju je prethodno čulo od sugovornika, ne znači da razumije značenje njezina korijena i afiksa, već je moguće da ju proizvodi kao naučeni leksem u cjelini.

4. Zaključak

Na temelju analiziranog govora jedne djevojčice iz Hrvatskog korpusa dječjeg jezika (Kovačević 2002) uočava se da se u njezinu ranom jezičnom razvoju tvorenice pojavljuju vrlo rano. Prva se umanjena tvori već u dobi od 1;5, a češća proizvodnja tvorenice započinje od 1;10. Takvi su podaci u skladu s podacima iz stranih korpusa dječjeg jezika (Mattes i Dressler 2021). Ukupno gledajući, derivirane imenice u djevojčičinu govoru čine gotovo 50% svih proizvedenih imenica, ali najveći se broj natuknica i pojavnica odnosi na umanjene (66% svih natuknica). Sufiksalna je tvorba uvjerljivo najčešći tvorbeni način u tvorbi imenica u dječjem jeziku, što je i očekivano s obzirom na produktivnost sufiksalne tvorbe u hrvatskom jeziku (Babić 1991; Barić i sur. 1995; Filko 2020). Djevojčica je do dobi od 2;8 proizvela trideset i četiri sufiksa u različitom značenju i jedan prefiks unutar sufiksarno–prefiksarne tvorbe. Najčešći su sufiksi u djevojčičinu govoru oni za tvorbu umanjena. Uspoređujući čestotnost sufiksa u analiziranim podacima s čestotnošću sufiksa u

hrvatskom jeziku na temelju analize najčešćih imenica u dvama najvećim hrvatskim korpusima (Filko 2020), uočava se da se najčešći sufiksi razlikuju upravo zato što djevojčica ne tvori imenice u svim značenjskim skupinama ni približno jednako kao odrasli. Primjerice, sufiksi za tvorbu glagolskih imenica u hrvatskom su jeziku iznimno česti, dok se u govoru djevojčice uočava samo nekoliko glagolskih imenica, te su sufiksi za tvorbu takvih imenica rijetki. Primijećeno je također da velik broj proizvedenih tvorenica u djevojčičinu govoru čine ponavljanja tvorenica koje je sugovornik proizveo tijekom razgovora s djetetom, što govori o utjecaju govora usmjerenog djetetu na govor djeteta.

Rezultati ovog istraživanja slični su rezultatima istraživanja napravljenim u ruskom jeziku koji je kao i hrvatski morfološki bogat jezik (Kazakovskaya 2017 i 2019), a u suprotnosti su s nekim ranijim zaključcima o usvajanju derivacijske morfologije dobivenim na temelju istraživanja pretežito u engleskom jeziku (npr. da slaganje ili preobrazba prethode izvođenju). Usporedivši rezultate ovog istraživanja s osnovnim principima u usvajanju tvorbe riječi koje navodi Clark (2001, 2014), uočava se da produktivnost ima najveći utjecaj na usvajanje tvorbe riječi, dok izrazna jednostavnost i značenjska transparentnost u manjoj mjeri utječu za proces usvajanja. To je vidljivo jer djevojčica radije bira složenije, ali u hrvatskom jeziku produktivnije izvođenje od značenjski transparentnijeg slaganja ili jednostavnije, ali neproduktivne nulte–derivacije, odnosno preobrazbe.

Konačno, zaključke o usvajanju derivacijske morfologije na temelju studije slučaja treba uzeti s oprezom te su potrebna istraživanja na većem uzorku djece. Također, treba naglasiti da zastupljenost određenih tvorbenih načina ili sufiksa u dječjem govoru ne podrazumijeva morfološku svjesnost. Korpusna analiza ne može ponuditi odgovore na pitanja o usvojenosti nekog tvorbenog pravila, obrasca ili afiksa, već je za takve spoznaje nužan eksperimentalni nacrt istraživanja. No, rezultati ovog istraživanja nude uvid koji su tvorbeni načini, afiksi i značenjske skupine zastupljene u ranom jezičnom razvoju te to može biti temelj i pretpostavka za daljnja istraživanja ovog aspekta jezičnog usvajanja, primjerice za istraživanje razvoja morfološke svjesnosti za određene sufikse koji se pojavljuju u analiziranim podacima.

Zahvala

Zahvaljujem anonimnim recenzentima na korisnim prijedlozima i savjetima za poboljšanje rada.

Zahvaljujem prof. dr. sc. Idi Raffaelli na mentoriranju i usmjeravanju pri pisanju ovog rada te svim komentarima i savjetima. Ovo je istraživanje osmišljeno i provedeno za potrebe kolegija Propedeutička radionica na Poslijediplomskom studiju lingvistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Gordani Hržici na nesebičnom dijeljenju literature i spremnosti za razgovor i savjet.

Posvećeno mome ocu.

Literatura

- Argus, Reili i Kazakovskaya, Victoria V. (2018). Acquisition of noun derivation in Estonian and Russian L1. *Eesti Rakenduslingvistika Uhingu Aastaraamat* 14, 23–39, <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa14.02> (15.5.2021.)
- Babić, Stjepan (1991). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: nacrt za gramatiku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Globus.
- Barić, Eugenija i sur. (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Blaži, Draženka, Vancaš, Mirjana i Kovačević, Melita (2001). Glagolska i imenska morfologija u ranom usvajanju hrvatskoga jezika. Sesar, Dubravka i Vidović Bolt, Ivana, ur. *Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 341–348.
- Clark, Eve V. (2001). Morphology in Language Acquisition. Spencer, Andrew i Zwicky, Arnold M., ur. *The Handbook of Morphology*. Oxford: Blackwell, 374–389, <https://doi.org/10.1002/9781405166348.ch19> (8.5.2021.)
- Clark, Eve V. (2014). The Acquisition of Derivation. Liever, Rochelle i Stekauer, Pavol, ur. *The Oxford Handbook of Derivational Morphology*. Oxford: Oxford University Press, 424–439, <https://doi.org/ftkv> (22.5.2021.)
- Clark, Eve V. i Berman, Ruth A. (1984). Structure and Use in the Acquisition of Word Formation. *Language* 60 (3), 542–590, <https://doi.org/10.2307/413991> (7. 1.2021.)
- Clark, Eve V. i Cohen, Sophia R. (1984). Productivity and Memory for Newly Formed Words. *Journal of Child Language*, 11 (3): 611–625, <https://doi.org/10.1017/S0305000900005985> (6.3.2021.)
- Clark, Eve V. i Hecht, Barbara F. (1982). Learning to coin agent and instrument nouns. *Cognition* 12 (1): 1–24, [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(82\)90027-0](https://doi.org/10.1016/0010-0277(82)90027-0) (6.3.2021.)
- Dressler, Wolfgang U. (2005). Morphological typology and first language acquisition: Some mutual challenges. Booij, Geert, Guevara, Emiliano, Ralli, Angela, Sgroi, Salvatore, Scalise, Sergio, ur. *Morphology and linguistic typology*. Bologna: Università degli studi di Bologna, 7–20.
- Dressler, Wolfgang U., Mayerthaler, Willi, Panagl, Oswald i Wurzel, Wolfgang U. (1987). *Leitmotifs in Natural Morphology*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dryer, Matthew S. (2013). Position of Case Affixes. Dryer, Matthew S. i Haspelmath, Martin, ur. *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Available online at <http://wals.info/chapter/51>) (1.4.2022.)
- Duncan, Lynne G., Casalis, Séverine i Colé, Pascal. (2009). Early Metalinguistic Awareness of Derivational Morphology: Observations from a Comparison of English and French. *Applied Psycholinguistics* 30 (3): 405–40, <https://doi.org/10.1017/S0142716409090213> (5.5.2021.)
- Fejzo, Anila, Desrochers, Alain i Deacon, S. Helene (2018). The Acquisition of Derivational Morphology in Children. Berthiaume Rachel, Daigle, Daniel i Desrochers Alain, ur. *Morphological Processing and Literacy Development: Current Issues and Research*. New York: Routledge. 112–132, <https://doi.org/10.4324/9781315229140> (17.1.2021.)

- Filko, Matea (2020). Unutarleksičke i međuleksičke strukture imeničkoga dijela hrvatskoga leksika. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:663544> (10.1.2021.)
- Gillis, Steven (ur.) (1998). *Studies in the Acquisition of Number and Diminutive Marking*. (Antwerp Papers in Linguistics 95). Antwerp: Universiteit Antwerpen.
- Haman, Ewa, Zevenbergen, Andrea, Andrus, Melissa i Chmielewska, Marta (2009). Coining Compounds and Derivations – A Crosslinguistic Elicitation Study of Word-Formation Abilities of Preschool Children and Adults in Polish and English. *Polish Psychological Bulletin* 40: 21–37.
- Hržica, Gordana (2012). Daj mi to napisaj: preopćavanja glagolske osnove u usvajanju hrvatskog jezika. *Suvremena lingvistika* 38 (74): 189–208.
<https://hrcak.srce.hr/94342> (22.5.2018.)
- Hržica, Gordana (2021). Derivational morphology in Croatian child language. Mattes, Veronika, Sommer-Lolei, Sabine, Korecky-Kröll, Katharina i Dressler, Wolfgang U., ur. *The Acquisition of Derivational Morphology. A cross-linguistic perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 141–168.
- Hržica, Gordana i Karolina Lice (2013). Morfološke pogreške u uzorcima govornog jezika djece urednog jezičnog razvoja i djece s posebnim jezičnim teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 49 (1): 65–77. <https://hrcak.srce.hr/104211>. (6.5.2021.)
- Kazakovskaya, Victoria V. (2017). Noun derivation in early Russian child speech (a case study). Ušakov, Dmitry V. i Medyncev, Alexey A., ur. *Cognitive Studies*. Moskva: Institute of Psychology of RAS. 67–77.
- Kazakovskaya, Victoria V. (2019). Child nominal derivation and parental input: Evidence from morphology-rich Russian. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education* 7 (1): 121–29.
<https://doi.org/10.5937/ijcrsee1901121K>. (25.5.2021.)
- Kempe, Vera i sur. (2009). Elicited production of case-marking in Russian and Serbian children: are diminutive nouns easier to inflect. *First Language* 29 (2): 147–165.
<https://doi.org/10.1177/0142723708092441> (19.5.2018.)
- Kovačević, Melita (2002). *Hrvatski korpus dječjeg jezika*. CHILDES project.
- Kovačević, Melita, Palmović, Marijan i Hržica, Gordana (2009). The acquisition of case, number and gender in Croatian. Stephany, Ursula i Voeikova, Maria, ur. *Development of Nominal Inflection in First Language Acquisition: A Cross-Linguistic Perspective*. Berlin: Mouton De Gruyter. 153–177.
- Kuczaj, S. A. (1979). Evidence for a language learning strategy: On the relative ease of acquisition of prefixes and suffixes. *Child Development*, 50(1): 1–13,
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1979.tb02972.x> (8.5.2021.)
- Kuna, Branko (2006a). Nazivlje u tvorbi riječi. *Filologija* 46–47: 165–182.
<https://hrcak.srce.hr/22292> (24.1.2021.) (24.1.2021.)
- Kuna, Branko (2006b). Proučavanje tvorbe riječi u hrvatskom jeziku tijekom 20. stoljeća. Hekman, Jelena, ur. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska. 339–365.
- Kuvač, Jelena i Cvikić, Lidija (2003). Obilježja dječje gramatike na primjeru imeničke morfologije. *Riječ* 2 (9): 19–30.

- Kuvač, Jelena i Cvikić, Lidija (2005). The Acquisition of Noun Morphology in Croatian. Vliegen, Maurice, ur. *Variation in Sprachtheorie und Spracherwerb*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europaeischer Verlag der Wissenschaften, 255–165.
- Kuvač Kraljević, Jelena i Olujić, Marina (2015). Kasni jezični razvoj. Kuvač Kraljević, Jelena, ur. *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb: Edukacijsko–rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 35–50.
- Kuvač, Jelena i Palmović, Marijan (2001). Računalna obrada dječjeg jezika na primjeru usvajanja umanjena. *Suvremena lingvistika* 51–52 (1–2): 101–111. <https://hrcak.srce.hr/16358> (27.9.2020.)
- Ljubešić, Nikola i Klubička, Filip (2014). {bs,hr,sr}WaC — Web corpora of Bosnian, Croatian and Serbian. *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC–9)*. Gothenburg: Association for Computational Linguistics. 29–35.
- MacWhinney, Brian (2000). *The CHILDES Project: Tools for analyzing talk. Third Edition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mattes, Veronika i Dressler, Wolfgang U. (2021). Conclusions. Mattes, Veronika, Sommer–Lolei, Sabine, Korecky–Kröll, Katharina i Dressler, Wolfgang U., ur. *The Acquisition of Derivational Morphology. A cross–linguistic perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 289–304.
- Motsiou, Eleni T. (2012). Lexical innovations (neologisms) in children’s speech: evidence from Greek. *Contrastive Linguistics* 2: (22–32).
- Nagy, William E., Diakidoy, Irene–Anna N. i Anderson, Richard C. (1993). The Acquisition of Morphology: Learning the Contribution of Suffixes to the Meanings of Derivatives. *Journal of Reading Behavior* 25(2): 155–170.
- Palmović, Marijan (2007). The acquisition of diminutives in Croatian. Savickienė, Ineta i Dressler, Wolfgang U., ur. *The Acquisition Of Diminutives: A Cross–linguistic Perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 73–88, <https://doi.org/10.1075/lald.43> (9.5.2021.)
- Poljak, Andrea, Hržica, Gordana i Arapović, Diana (2015). Morfološko označavanje živosti: različito označavanje objekta u usvajanju hrvatskoga jezika. *Suvremena lingvistika* 41 (79): 21–39. <https://hrcak.srce.hr/141782> (11.5.2021.)
- Savickienė, Ineta i Dressler, Wolfgang U. (2007). *The Acquisition Of Diminutives: A Cross–linguistic Perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, <https://doi.org/10.1075/lald.43> (9.5.2021.)
- Silić, Josip i Pranjković, Ivo (2005). *Gramatika hrvatskog jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Smelser, Neil J., & Baltes, Paul B. (2001). *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*. Amsterdam: Elsevier.
- Tadić, Marko (2009). New version of the Croatian National Corpus. Hlaváčková, Dana, Horák, Aleš, Osolsobě, Klara i Rychlý, Pavel, ur. *After Half a Century of Slavonic Natural Language Processing*. Masaryk University, Brno. 199–205.
- Tafra, Branka (2014). Derivatem i leksem. *Suvremena lingvistika* 40 (77): 77–90. <https://hrcak.srce.hr/125116> (6.5.2021.)

- Tafra, Branka i Košutar, Petra (2009). Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 35 (67): 87–107. <https://hrcak.srce.hr/38142> (3.5.2021.)
- Xanthos, Aris i sur. (2011). On the Role of Morphological Richness in the Early Development of Noun and Verb Inflection. *First Language* 31 (4): 461–79, <https://doi.org/10.1177/0142723711409976> (25.5.2021.)

Acquisition of noun formation based on data from one child from the Croatian Corpus of Child Language

Research on the acquisition of word formation has shown that the sequence and speed of this process may vary in typologically different languages (Clark 2001, 2014; Haman et al. 2009). In Croatian, the research on the acquisition of word formation focused primarily on the acquisition of diminutives (Palmović 2007; Kuvač and Palmović 2001); recently, however, there has been a growing interest in this subject area.

Based on a case study, this paper aims to explore noun formation in early language development in Croatian and find out: a) when the first derived and compound nouns occur in the data analyzed and to what degree, b) which word formation patterns are found in child language, c) whether there is a difference in frequency of the use of suffixes between the data analyzed and general Croatian, d) to which semantic categories the produced derivatives belong. The results of this research are based on the study of the speech of Antonija, a girl, aged 1;3 to 2;8. Her speech was recorded and transcribed and is a part of the Croatian Corpus of Child Language (Kovačević 2002). Produced derivatives were recorded in the IBM SPSS Statistics 22 program and a frequency analysis was carried out. The results of the analysis show that the girl produced 164 lemmas and 511 tokens. The first noun derivative was produced at the age of 1;5. The girl used all word formation patterns except prefixation. The most productive pattern is suffixation, with diminutives being the most common semantic group. The girl produced 34 suffixes of various meanings. The most productive suffixes are *-ica*, *-ić*, *-a*, and *-ek*. The most common suffixes in Antonija's speech differ from the most common suffixes in Croatian (Filko 2020) since the child produced various semantic categories of nouns in a different way from adult speakers.

This research can be used as a starting point for future assumptions and research on the acquisition of word formation, in particular on the development of morphological awareness related to particular suffixes in child language.

Ključne riječi: jezični razvoj, usvajanje jezika, tvorba imenica, derivacijska morfologija, hrvatski jezik

Keywords: language development, language acquisition, noun formation, derivational morphology, Croatian